

*М. Г Кітов, д. філос. наук, доцент, завідувач кафедри філософії
Національного університету харчових технологій, м. Київ*

СУТНІСТЬ ОСНОВНОГО ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ

В журналі ПФ №2-2012 на с.38-44 помилково під назвою «Сутність основного питання філософії» була надрукована стаття М.Г. Кітова «Виникнення філософії як об'єкт наукового дослідження»

Кітов Микола Григорович
Китов Николай Григорьевич
Kitov Nikolay Grigorovich

Сущность основного вопроса философии

The Essence of the Major Question of Philosophy.

В статі автор прагне з'ясувати сутність основного питання філософії. Проведений аналіз дає підставу зробити висновок, що відношення мислення до буття є лише одним, історично можливим, методологічним принципом теоретичної філософії.

Ключові слова: мудрість, свідомість, самосвідомість, філософія, принцип, типи філософування, матеріалізм, ідеалізм.

Стосовно відповіді на винесене в заголовок питання у філософській літературі панує відвертий безлад. Так, А. Камю зауважує, що головним питанням філософії є з'ясування, що таке життя і чи потрібно взагалі людині жити. Представники прагматизму також відверто заявляють: питання, що первинне, що вторинне абсолютно нікого не хвилює. Прикро, що багато філософів, які раніше дотримувалися матеріалістичних поглядів, сьогодні, напевно під впливом політичної кон'юнктури, саркастично йменують основне питання філософії терміном – «так зване основне питання філософії» не розуміючи його суті та методологічної функції у розвитку теоретичної філософії. Тому автор ставить за *мету* критично проаналізувати існуючі точки зору на вказане питання.

Насамперед зазначу: сучасне філософування настільки плюралістичне і позбавлене певних канонів, що межує з хаосом. Тому не випадково серед науковців виникають думки про «смерть філософії». Так французький

філософ Ж.Р. Ревель пише: «...сучасна криза філософії не є класичною внутрішньо притаманною філософії кризою. Це – криза, котра ставить під сумнів саме існування філософії. Ніколи ще у своїй історії філософія не проповідувала з такою запальністю своєї незалежності по відношенню до всякої іншої духовної діяльності. Це – холод смерті, котрий переживає філософія» [цит. за: 13; с. 12]. На наш погляд думки про «смерть філософії» навпаки – є результатом саме внутрішньої кризової ситуації, в яку потрапила філософія через досить високий рівень свого розвитку. Такі кризові ситуації виникають у філософії регулярно. Але якщо раніше вони стосувалися лише окремих типів філософування, то сучасна криза – глобальна і пов'язана із застарілим розумінням самої *сутності філософії* як специфічної сфери духовності. Тому і вихід з кризи можливий лише через критичне переосмислення застарілих уявлень про філософію. Причому критичне переосмислення має бути глобальним і всебічним, а починати його доцільно з найпростішого етимологічного тлумачення самого терміну «філософія». Відомо, що термін «*φίλοσοφία*» складається з двох грецьких слів «*φιλέω*» – люблю та «*σοφία*» – мудрість і перекладається як любов до мудрості. За свідченням античних авторів слово «філософія» вперше використав Піфагор (580/570–497/496 до н.е.), який сказав: мудрими є боги, а всі смертні лише любителі мудрості, філософи. З Піфагора і бере початок традиція любителів мудрості називати філософами, а любомудрування – філософією. Етимологічне тлумачення слова «*φίλοσοφία*» і є *найпростішим* визначенням філософії, а сама вона характеризується такими художньо-образними інтуїціями як мудрість, премудрість, любомудрування, софійність тощо. Відмічу, що і при такому звуженому розумінні філософія не втрачає своєї евристичної цінності і дає певні результати. Насправді ж воно абстрактне, неконкретне, а його уявна простота і призводить до значних труднощів при визначенні специфічності філософії та з'ясуванні її відмінностей від інших духовних феноменів – науки, релігії, світогляду тощо, адже кожний

мислитель може віднести до філософії, не утруднюючи себе аргументацією, ті прояви духовності, які йому імпонують. Тлумачення філософії, яке випливає з етимології слова, закарбувалося і на рівні буденної свідомості. Якщо людина говорить не зовсім зрозуміле для інших, то їй приписують ознаку – філософствує. Зрозуміло, що таке «філософування» ніякого відношення не має до справжньої філософії.

Розглянемо цю проблему і з іншого боку. Якщо під філософією розуміти любов до мудрості, то першими філософами слід вважати мудреців. Насправді ж перші мудреці не завжди були філософами.

В античності існував термін «сім мудреців». До сімки мудреців античні мислителі зараховували в різних списках більше 20 осіб. Про їх імена збереглися суперечливі свідчення. Зокрема Платон в «Протагорі» до сімки зараховує Клебула, Піттака, Біанта, Фалеса, Хітона, Солона, Місона. В інших творах сьомим він називає Периандра. Деякі автори серед семи мудреців називають Анахарсіса, Епіменіда. Зокрема, К. Маркс пише, що серед семи мудреців був і один скіф (мова йде про Анахарсіса, який, на мій погляд, був росом, а не скіфом). *«До семи мудреців зараховують і легендарного поета Орфея, а Ориген в III ст. ухитрився віднести до них навіть Мойсея і Зороастра»* [14; с. 212], – пише М.Й. Шахнович. І лише чотири прізвища є в усіх списках. Це *Біант* із м. Прієни, котрий прославився своїми порадами іонійцям переселитися на о. Сіцилію під час нападу персів і тим самим зберегти своє життя; тиран м. Мітілена *Піттак* (біля 600 р. до н.е.); афінський законодавець *Солон* (638–559 р.р. до н.е.) і *Фалес* з Мілета. Проте лише Фалеса пізніше називатимуть філософом. Виникає питання: хто ж тоді мудреці?

Відповідь на це питання в літературі дається суперечлива. Так, учень Арістотеля Дікеарх пише, що мудреці зовсім не філософи, а достатньо помірковані люди, вправні в законодавчих тонкощах. З огляду на те, що серед мудреців завжди називають Солон, така думка заслуговує уваги. *«Це вірно, – пише М.М. Залеський, – семеро були ще не вченими, не*

теоретиками, а скоріше це люди практичної життєвої мудрості» [6; с. 6]. Але така інтерпретація непереконлива, адже Дікеарх нічого не говорить про їх вченість, як це робить радянський філософ. Тим більше, що попередня думка автора явно суперечить наступній: *«Серед семи мудреців особливе місце займає Фалес Мілетський (рубіж VII – VI ст. до н.е.). Його вченість не підлягає сумніву»* [там само, с. 7]. Але якщо мудреці і не вчені (не теоретики) і не філософи, то яку форму суспільної свідомості вони репрезентують?

Цікаві думки щодо цього питання висловлює К. Маркс. Причому з роками вони уточнюються. Так, в «Зошитах з історії епікурейської філософії» він пише: *«Грецька філософія починається з семи мудреців, до яких належить іонійський натурфілософ Фалес, і вона закінчується першою спробою виразити в поняттях образ мудреця. Початок і кінець, але не в меншій мірі і центр, середина, є “σοφός”, а саме Сократ. Ці субстанціальні індивіди стоять у центрі руху філософії, і це є не просто екзотеричний факт»* [10; т. 40, с. 51]. Але вже в «Німецькій ідеології» він уточнює: *«Взагалі ж σοφός є перший образ в якому постає перед нами грецький philosophos [любитель мудрості. – **Ред.**]; він виступає міфологічно в семи мудрецах, практично в Сократі і як ідеал – у стоїків, епікурейців, новоакадеміків і скептиків. Кожна із цих шкіл має, ясна річ, свого власного мудреця»* [12; т. 3, с. 124]. В зрілі роки К. Маркс знову уточнює: *«...мене дуже цікавив раніше σοφός [мудрець. – **Ред.**] як своєрідна характерна маска (причому в даному разі маска в позитивному розумінні) грецької філософії. Спершу сім швабів або сім мудреців як предтечі, як міфологічні герої; потім у середині Сократ і, нарешті, σοφός як ідеал епікурейців, стоїків і скептиків. Далі, мене потішало проведення порівняння між цим σοφός і карикатурою на нього (в деяких відношеннях) – французьким «мудрецем» XVIII століття. Потім σοφίστής [софіст. – **Ред.**] як необхідна варіація σοφός. Для нового часу характерним є те, що грецьке поєднання характеру і знання, що міститься в понятті σοφός, збереглося в народній свідомості тільки стосовно до софістів»* [11; т. 30, с. 495].

Аналіз висловлювань К. Маркса щодо проблеми мудреця показує відмінність їх лише в одному, а саме – в оцінці належності семи мудреців до філософії чи до міфології, періоду її розпаду. В листі до Ф. Лассаля сім мудреців К. Маркс відносить до міфологічної свідомості. Тому і вважає безпідставною спробу Юліана Шмідта прилучити до семи мудреців Демокріта, Піфагора, Геракліта та інших філософів більш пізнього часу. Отже «мірило» мудрості, яке достатнє для зарахування в розряд семи мудреців, знаходиться поза філософією. Це стає ще більш зрозумілим, якщо врахувати, що сім мудреців виявили себе виключно на ґрунті морально-політичної мудрості [див.: 8; с. 26], а в сімці немає Сократа, філософія котрого є уособленням проблематики моралі. Сказане дає підставу зробити наступний висновок: кожний філософ – це мудрець, але далеко не кожний мудрець є філософом. Отже і філософія – це не просто мудрість, а якась *специфічна* мудрість. Так розуміє філософію Платон. Тому Сократ у його вченні виступає не мудрецем, а філософом, адже він володіє специфічною мудрістю – пізнанням самого себе. Сократ – це не просто мудрець, а ідеал мудреця. Тому і К. Маркс пише, що ідеал мудреця «...немов у фокусі, втілюється в Сократі, цьому деміургові філософії» [9; т. 40, с. 148].

Але яку ж форму мудрості можна вважати філософією? З цього питання також існувало стільки думок, скільки і філософів. Узагальнити їх спробував Гегель, який у праці «Феноменологія духу» напише: *«Істинною формою, в котрій існує істина, може бути лише наукова система її. Моїм наміром було – сприяти наближенню філософії до форми науки – до тієї мети, досягнувши котру, вона могла відмовитися від свого імені **любові** до знання і бути **дійсним знанням**»* [4; с. 3]. Свій намір Гегель блискуче виконує, а в його творчості ми маємо філософію як цілісну систему наук про дух. Починаючи з Гегеля, філософію чітко ототожнюють з наукою. Тому всі науки, включаючи і філософію, відрізняються одна від однієї лише об'єктом дослідження. В Гегеля філософія є наукою про дух, а в догматизованому марксизмі – наукою про найбільш загальні закони розвитку природи,

суспільства і людського мислення. Автор не випадково використав термін «догматизований марксизм», адже молодий К. Маркс дає інше тлумачення філософії. Так, в «Зошитах з епікурейської філософії» він пише що філософія *«...надіває на себе характерні маски»* [10; т. 40, с. 103] в такі моменти своєї історії, коли вона *«...спрямовує свій погляд на зовнішній світ, уже не заради пізнання»* [там само], а для усвідомлення пройденого шляху. *«Це карнавал філософії»* [там само], в процесі якого вона і виступає в формі мудреця, котрий є втіленою філософією. Легко помітити, що молодий К. Маркс філософську свідомість пов'язує лише з певним рівнем розвитку духовності, а саме – рівнем самоусвідомлення. Проте цей підхід до розуміння філософії пізніше буде нівельований працями Ф. Енгельса «Анти-Дюрінг» і «Діалектика природи», в яких філософія розглядається як наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та людського мислення. Ради справедливості слід нагадати, що в праці «Людвіг Фейєрбах і кінець класичної німецької філософії» Ф. Енгельс філософію інколи розглядає в руслі ідей молодого К. Маркса. *«За філософією, вигнаною з природи і з історії, залишається, таким чином, – пише він, – ще тільки царство чистого мислення, оскільки воно ще залишається: вчення про закони самого процесу мислення, логіка і діалектика»* [5; т. 21, с. 301]. Ця теза Ф. Енгельса явно суперечить викладу основ марксистської філософії, яке він дав у «Анти-Дюрінгу» і «Діалектиці природи». Проте розуміння філософії, подане ним саме в цих книгах, вважається у діалектико-матеріалістичній філософії класичним і тому асоціюється з філософією марксизму.

Порівнюючи різні підходи до розуміння філософії у Гегеля та марксизмі, доходимо висновку: вони поєднуються одним, а саме – і в Гегеля, і в марксизмі філософія виступає у *формі науки*. Гегелівське зведення філософії в ранг науки було повністю перейнято марксизмом і тому в радянський період не піддавалося сумніву. Проте об'єктивно воно вело до парадоксу: все, що не мало наукової форми, не могло вважатися філософією, оскільки остання може існувати лише як система теоретичного знання.

Користуючись цим методологічним скальпелем та ідеологізуючи його, від філософії відсікали як ненаукові всі новітні ірраціональні течії. Строга визначеність обернулася для філософії ще більшим парадоксом, ніж її невизначеність. Від філософії почали об'єктивно відпадати цілі напрямки філософії (східна філософія, релігійно-містична, художньо-образна і т.д.), бо вони не вписувалися у «прокрустове ложе» наукової форми. Адже, якщо філософія – це система теоретичного знання, то А. Камю, Жан-Поль Сартр, Ф.М. Достоєвський, Л.М. Толстой, Т.Г. Шевченко, Леся Українка та багато інших мислителів не є філософами, так як їхні вчення не подані у формі філософської системи. Отже, визначати філософію *лише* через співвідношення її з наукою некоректно. Такий підхід був історично оправданим, але вже з виникнення філософії життя він став застарілим анахронізмом, який явно не відповідає розвитку філософії.

Марксистська традиція зводить філософію до науки про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства і людського мислення у колишньому СРСР була панівною. Мало хто серйозно задумувався над тим, до яких недоречностей може привести таке догматичне розуміння філософії. А воно закономірно призводило до смерті філософії, адже остання ніяк не могла вічно бути наукою про якісь віртуальні найбільш загальні закони розвитку.

Розглянемо цю тезу докладніше. Наука – це система теоретичного знання. Отже і марксистська філософія мала не лише відкривати найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та людського мислення, а і подавати їх у формі системи теоретичного знання. Уявимо, що вона це зробила, системно описавши основні закони діалектики. Що залишається їй робити далі? Слід відверто визнати: при такому підході філософія взагалі втрачала сенс свого існування, як специфічний духовний феномен, адже її функція зводилася, в кращому випадку, до узагальнення наукових знань природничих наук, які скептично сприймалися науковцями, адже ніякої теоретичної цінності для науки не мали, а лише затуманювали реальні

взаємозв'язки науки та філософії. Найголовніше ж полягає в тому, що філософія при цьому повністю втрачає свою основну функцію – самокритичної рефлексії і перетворюється в ідеологію. Тому і не може розвиватися без підтримки партійної номенклатури. За часів перебудови партійні лідери нарешті усвідомили, що зведення філософії до науки явно застаріло. Вихід же з цього догматичного тупику вони вбачали у зведенні філософії до світогляду. Започатковується ця точка зору підручником «Введение в философию» за редакцією І.Т. Фролова [див.: 2]. Філософія є особливим, теоретичним видом світогляду – ось суть цього «нового» підходу. В порівнянні з Гегелем цей підхід нічого принципово нового не дає, адже Гегель також виокремлює практично-духовний і теоретичний типи світогляду. Міфологія у нього виступає практично-духовним світоглядом, а філософія – теоретичним. За змістом міфологія і філософія у Гегеля тотожні, відмінні лише за формою. Міфологія носить синкретичний, практично-духовний характер, а філософія – теоретичний. Саме цю гегелівську версію повторюють автори вказаного посібника, відтворюючи одночасно і її недоліки.

Погляди Гегеля на філософію потребують пильнішої уваги, але зараз назву лише найголовніший недолік його вчення. Це – гносеологізація ним як філософії, так і світогляду. Тому автори посібника не розв'язують дилеми «філософія – це наука чи світогляд?», а лише заплутують її, гносеологізуючи як філософію, так і світогляд. Вихід з указаної дилеми можна знайти, виокремлюючи такі типи філософування: теоретичний, есеїстсько-афористичний, художньо-образний, релігійно-містичний.

Теоретичний тип філософування репрезентує теоретичну філософію. Серед філософів цього напрямку можна назвати Аристотеля, Спінозу, Декарта, Канта, Фіхте, Гегеля, Маркса тощо. Саме при теоретичному філософуванні філософія зводиться до системи теоретичного знання, тобто до науки. Системне знання існує у формах концепції, теорії та науки, а поєднується воно у певну цілісність (систему) за допомогою способів

синтезу. В основі концепції, як висхідної форми системного знання, знаходиться принцип. В основі теорії лежить ідея, а в основі науки – метод. Тому кожна теоретична філософія має свій висхідний (основний) принцип (те положення, що лежить в основі системи знання), а перехід від однієї філософської системи до іншої відбувається шляхом критики, як специфічного виду теоретичної діяльності [див.: 1; с. 5-13]. Критика завжди повинна бути принциповою, тобто критикою основних принципів, а не окремих положень цілісної системи. Завдяки такій критиці відбувається перехід від однієї філософської системи до іншої. Тому А. Шопенгауер якоюсь мірою був правий, підкреслюючи, що *«...кожний новоявлений філософ чинить так само, як кожний новий султан, що перш за все прирікає своїх братів на страту»* [15; с. 585]. Більш «гуманно» в цьому відношенні вчинив Гегель, який підкреслював: *«...кожна система філософії необхідно існувала і продовжує ще й зараз існувати: тобто жодна з них не зникла, а всі вони збереглися в філософії як моменти одного цілого. Але ми повинні розрізняти між частковим принципом цих систем філософії, взятим як частковий принцип, і проведенням цього принципу через увесь світогляд»* [3; с. 40]. Свою систему Гегель вважає завершальним етапом в розвитку філософії. Тому він, образно кажучи, прирікає на страту не своїх попередників, а своїх наступників. Проте його думка про завершеність філософії цілком закономірна і доречна. Все залежить від розуміння сутності філософії тим чи іншим мислителем. Однак вона чи не найбільше піддавалася критиці. В чому тільки не звинувачували Гегеля, замість того, щоб збагнути хід думок генія. Гегелівське розуміння філософії виникає не на голому місці, а є подальшим уточненням розуміння філософії як самоусвідомлення гомо сапієнс свого буття. Специфічність філософії Гегель вбачає в тому, що вона є *самоусвідомлюючим мисленням*. Можна критикувати Гегеля за те, що він зводить усі прояви духовності людини до мислення. Але явно недоречно критикувати його за намагання повністю розкрити форми та способи діяльності самоусвідомлюючого мислення.

Вперше ця проблема усвідомлюється Парменідом та Зеноном, пізніше – софістами, Сократом, Платоном, Аристотелем, І. Кантом та Й.Г. Фіхте.

Особливе місце в розкритті діяльності мислення належить Аристотелю та І. Канту. Аристотель першим в історії людської культури аналізує діяльність мислення за допомогою самого мислення і тим самим створює логіку – науку про форми та закони мислення. Але в ті часи мислення ще не поділяли на розсудкове і розумне. Вперше це зробив І. Кант. Тому логіка Аристотеля, будучи історично першим проявом теоретичної філософії, є логікою лише самоусвідомлюючого розсудку. Розсудок же, за способом своєї діяльності, принципово антиномічний. Ця специфіка ознака розсудку чітко проявляється в працях Аристотеля. У його творчості ми маємо логіку (логіку розсудку), але логіку без діалектики (без законів діяльності розуму). І. Кант у праці «Критика чистого розуму» показує, що розсудок, функціонуючи, проходить три етапи – антиномій, паралогізмів, ідеалів. Його діяльність відрізняється на кожному з цих етапів. На етапі ідеалів розсудок закономірно переростає в розум, а тому виникає діалектика. Тобто, антиномічне мислення стає діалектичним. Проте закономірно виникаючу діалектику І. Кант вважає лише цензурою, мета якої не допустити, щоб розсудок вийшов за свої межі. Один крок залишилося зробити І. Канту, щоб перейти до аналізу форм і способів діяльності розуму, але він його не зробив.

Самоусвідомлююча діяльність як розуму, так і мислення взагалі, стає об'єктом дослідження Гегеля. Розум за способом своєї діяльності діалектичний. Тому діалектика виступає у Гегеля як самоконструюючий шлях розвитку власне самоусвідомлюючого мислення. Самоконструюючу діяльність самоусвідомлюючого мислення Гегель розкриває у цілісній системі наук про дух. Коли ж форми і способи самоусвідомлюючого мислення повністю розкриті, залишається лише визнати: філософія, як самопізнання мислення, віднайшла відповідну її сутності форму вияву і на цьому завершує свій розвиток. Якщо визнати, що *«...філософія специфічна тим, що вона самопізнавальне мислення»* [7; с. 16], то слід беззастережно

визнати і правоту Гегеля. Головний же недолік розуміння ним філософії полягає у тому, що він зводить філософію лише до самоусвідомлюючого мислення. Тому ніякі пояснення, які даються у філософській літературі при обґрунтуванні тези, що філософія – це самопізнавальне мислення, неспроможні заперечити основний аргумент протилежної точки зору: філософія не зводиться лише до самопізнавального мислення. Філософія – це *свідомість, що сама себе самоусвідомлює*. Але самоусвідомлення може відбуватися не лише в системній формі. Це й дає підставу вичленувати різні типи філософування.

Які ж найголовніші ознаки інших типів філософування?

До афористичного типу належать Геракліт, Шопенгауер, Ларошфуко та багато інших. По суті справи, кожного філософа тією чи іншою мірою можна віднести до цієї когорти. Відрізняє їх від представників теоретичної філософії специфічна форма висловлювання ними акту самоусвідомлення: есе, афоризми, притчі тощо. Специфіка *релігійно-містичного* типу філософування полягає в тому, що самоусвідомлення відбувається не в системній формі, а базується на віруваннях, містиці, інтуїтивних відчуттях та ін. До цього типу філософування слід віднести релігійних містиків, Олену Блаватську, Олену та Миколу Реріхів та ін. Окремо виокремлю *художньо-образний* тип філософування. Його специфіка полягає в тому, що самоусвідомлення людиною свого буття відбувається в художньо-образній формі. До цього типу філософування відносяться Т.Г. Шевченко, Л.М. Толстой, Ф.М. Достоевський, Л. Українка, А. Камю, Жан-Поль Сартр тощо. Якщо теоретик може філософувати шляхом створення філософської системи то художник, за образним висловлюванням російського релігійного філософа П. Флоренського, «філософує пензлем».

Вичленування вказаних типів філософування дозволяє зробити висновок: специфічність філософської свідомості полягає не в тому, що вона є *теоретичним* способом самоусвідомлення, а в тому, що вона є *самоусвідомленням* людиною свого буття.

Теоретична філософія – це система теоретичного знання. А система знання базується на висхідному методологічному принципі (положенні), з якого вона і розвивається. Так, основним принципом філософії Декарта є положення «Я мислю – значить я існую», у – Фіхте «Я» є «Я», у філософії Гегеля і Шеллінга принцип тотожності мислення і буття. Відмінне витлумачення цього принципу в Гегеля і Шеллінга і призвело до розбіжності їх поглядів.

Подібним до названих, основним принципом філософії марксизму є відношення між природою і духом, матерією і свідомістю, буттям і мисленням, яке виражається найпростішим судженням: що є первинним – природа, матерія, буття чи дух, свідомість, мислення?

В залежності від того як філософи відповідають на це питання, марксистичну всю філософію поділяють на два напрямки: матеріалістів та ідеалістів.

Філософія марксизму і її ключовий принцип безперечно були прогресивними на той час. Цей принцип дозволив:

- 1) подати в цілісній системній формі історію розвитку філософської думки як боротьбу двох філософських напрямків – матеріалізму та ідеалізму;
- 2) започаткувати системний науковий підхід до вивчення суспільства;
- 3) пояснити причини виникнення кризи в науці на рубежі XIX-XX ст. і намітити вихід з неї;
- 4) розв'язати ряд конкретних філософських проблем, які стояли на порядку денному того часу.

Але все тече, змінюється, застаріває. Це сталося і з марксистською філософією, головним чином через метафізичне витлумачення її основного принципу. Базуючись на метафізичному тлумаченні основного методологічного принципу, представники марксистської філософії неспроможні були дати відповідь на питання, які хвилюють сьогодні людство. Зокрема і на такі: що являють собою явища полтергейсту, левітації, НЛО, переселення душ тощо?

Сьогоднішній стан у філософії можна охарактеризувати наступним чином: вона знаходиться в пошуках, у процесі революційної зміни своїх висхідних методологічних засад. Різні філософські школи по-різному підходять до розв'язання цієї проблеми, тому ми і спостерігаємо велику варіативність філософських шкіл і напрямків, які не співпадають і борються між собою. Але слід зрозуміти наступне: без основного принципу (того, який покладений представником теоретичного філософування в основу своєї філософської системи) ні про яке теоретичне філософування мова йти не може. Отже, «відношення мислення до буття» є лише одним, історично можливим, методологічним принципом лише теоретичної філософії.

Слід також зазначити, що його інтерпретація навіть у марксистській філософії зустрічається різна: а) вульгарна; б) метафізична; в) діалектико-матеріалістична.

Як же розглядається цей принцип у класиків марксистської філософії – це тема наступного дослідження.

Література:

1. Булатов М. А. Ленинский анализ немецкой классической философии. Логико-диалектические и историко-философские проблемы. К.: Изд-во «Наукова думка», 1974. – 271с.
2. Введение в философию: Учебник для вузов. В 2 ч. / Фролов И.Т., Араб-Оглы Э.А., Арефьева Г.С. и др. – М.: Политиздат, 1989. – Ч. 1. – 367 с.; Введение в философию: Учебник для вузов. В 2 ч. / Фролов И.Т., Араб-Оглы Э.А., Арефьева Г.С. и др. – М.: Политиздат, 1989. – Ч. 2. – 640 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии // Гегель Г.В.Ф. Соч.: В 14 т. М.; Л., 1935. – Т. IX. – М.: Партийное издательство, 1932. – 313 с.
4. Гегель Г.-В.-Ф. Феноменология духа // Гегель Г.-В.-Ф. Сочинения. – М.: Изд-во социально-економ. лит., – 1959. – Т. IV. – 440 с.
5. Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Там само; т. 21. – С. 257–302.
6. Залесский Н.Н. Очерки истории античной философии. Вып. 1. Философия классической Греции. –Л.: Изд-во ЛГУ. – 1975. – 103 с.
7. Зотов А.Ф. Феномен философии: о чем говорит плюрализм философских учений? // Вопросы философии. – 1991. –№ 12. – С. 14–21.
8. История античной диалектики. – М.: Мысль, 1972. – 335 с.
9. Маркс К. Відмінність між натурфілософією Демокріта і натурфілософією Епікура // Маркс К. і Энгельс Ф. Твори. Пер. з 2-го рос. видання, т. 40. К., Політвидав України, 1976.

(Ін-т історії партії ЦК КП України –філіал Ін-ту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС)
XXIII, 703 с. – С. 139–217.

10. Маркс К. Зошити з епікурейської філософії // Там само; т. 40. – С. 21–137.

11. Маркс К. Фердинанту Ласалю, 16 червня 1862 р. // Там само; т. 30. – С. 494–497.

12. 408. Маркс К. і Енгельс Ф. Німецька ідеологія // Там само; т. 3. – С. 7–521.

13. Revel J.-F. Pourquoi des philosophes et la cabale des devots. P. 1981, p. 246 // Ойзерман Т.И. Исторические судьбы плюрализма философских учений // Вопросы философии. – 1991, № 12. – С. 12.

14. Шахнович М.И. Происхождение философии и атеизм. – Изд-во «Наука». Ленинградское отделение. Ленинград. 1973. – 250 с.

15. Шопенгауэр А. Полное собрание сочинений. – М., 1910. – Т. IV.

Н.Г. Китов. Сущность основного вопроса философии

В статье автор пытается уяснить сущность основного вопроса философии. Проведенный анализ дает основание сделать вывод, что отношение мышления к бытию, есть только одним, исторически возможным методологических принципов теоретической философии.

Ключевые слова: мудрость, сознание, самосознание, философия, принцип, типы философствования, материализм, идеализм.

Mykola Kitov. The Essence of the Major Question of Philosophy.

In this article author wish to seek the main question of philosophy.

Analysis gives him reason to conclude that relationship of thinking and being is only one, historically possible relationship, methodological principle of theoretical philosophy.

Key words: consciousness, philosophy, major question of philosophy.

Опубліковано: *Китов М.Г. Сутність основного питання філософії // Практична філософія, 2012, № 3. – С.18-24(0,5 д.а).*